

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра української мови та літератури

**ПРОГРАМА ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО
ЕКЗАМЕНУ: УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА, ЗАРУБІЖНА
ЛІТЕРАТУРА
З МЕТОДИКАМИ ЇХ НАВЧАННЯ**

підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література).
(шифр і назва спеціальності)

за освітньо-професійними програмами Середня освіта (Українська мова і література).

Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Мова та література (англійська)).
(назва програми)

Програма до державного комплексного кваліфікаційного екзамену зі спеціальності: українська мова і література, зарубіжна література з методиками їх навчання для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) за освітньо-професійними програмами Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта (Мова та література (англійська)).

Розробники:

професор кафедри української мови та літератури, доктор наук із соціальних комунікацій Біличенко О. Л.;

доцент кафедри української мови та літератури, кандидат філологічних наук Падалка Р. М.

доцент кафедри української мови та літератури, кандидат філологічних наук Разживін В.М.

Програма до державного кваліфікаційного екзамену з української мови та літератури, зарубіжної літератури з методиками їх навчання затверджена на засіданні кафедри української мови та літератури “16” вересня 2021 р. протокол № 2

Завідувач кафедри української мови та літератури

(підпис)

(О.Л.Біличенко)

(прізвище та ініціали)

Рекомендовано до впровадження
вченою радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

“ ____ ” _____ 2021 р.

протокол № ____

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним із найбільш актуальних завдань духовно-гуманітарного розвитку в сучасній Україні є, безумовно, підняття рівня духовно-національної культури українців, їх національно-патріотичної свідомості. Формування національно-патріотичної свідомості студентської молоді визначає одну з головних ліній захисту національних інтересів. Вся система вищої освіти зобов'язана слугувати формуванню національно-патріотичної свідомості студентів. Можна відверто сказати, що сьогодні навчання у вищій школі спирається на нову філософію освіти і виховання, на нові моделі навчання мови, які орієнтовані на розвиток мовної особистості студента, на формування національного типу індивіда, що відзначається українськомовною стійкістю за будь-яких умов спілкування.

Особливо велике навантаження у цьому плані покладається на майбутніх викладачів вищої школи, котрі здобувають освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр. Магістр, відповідно до Закону України «Про вищу освіту», це освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка магістра здійснюється на основі освітньо-професійної програми, яка забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікацією. Освітньо-професійна програма підготовки магістра включає поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку.

Особи, які успішно виконали програму підготовки магістра та пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації магістра.

Магістр філології повинен мати фундаментальні знання в галузі філології; володіти методикою викладання української мови та української літератури в професійних закладах I-IV рівнів акредитації; самостійно проводити науково-дослідну роботу; володіти концепціями гуманітарних та суспільних наук та користуватися методами цих наук у різних сферах викладацької і науково-дослідної діяльності; володіти сучасними науковими методами філологічних досліджень, мати достатню підготовку для проведення науково-дослідницької роботи в галузі філологічних наук; знати методику проведення експериментів у галузі лінгвістики, літературознавства та дидактики викладання; вміти працювати з комп'ютерною технікою та ефективно використовувати її для обробки матеріалу і результатів досліджень в галузі філології; вміти користуватися науковою літературою, аналізувати стан справ з питань своєї спеціальності; знати правові та етичні норми, які регулюють відносини між людьми в професійних колективах.

З огляду на це комплексний державний екзамen з української мови та літератури з методикою їх викладання має на меті перевірку знань здобувачів з лінгвістичних, літературознавчих та дидактичних курсів, котрі вивчались протягом періоду підготовки магістра. Так, зокрема, програма з мовознавства передбачає перевірку знань з «Загального мовознавства», «Історії української літературної мови», «Актуальних питань сучасної лінгвістики», «Сучасної української літературної мови».

Здобувачі повинні продемонструвати знання найважливіших напрямів, ідей і проблем сучасного мовознавства, уміння систематизувати основні мовознавчі знання і навички лінгвістичного аналізу, виявляти розуміння основних лінгвістичних законів, робити самостійний аналіз і узагальнення. Спираючись на всі попередні дисципліни мовознавчого циклу, магістри - випускники не лише розширюють, а й повторюють засвоєну на попередніх курсах інформацію, демонструючи свої знання на державних екзаменах.

За результатами вивчення дисципліни у здобувачів повинні бути сформовані такі **компетентності**:

загальні:

пізнавально-інтелектуальна компетенція передбачає сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок про принципи, форми та методи побудови кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ЗВО України;

соціальна компетенція відображає здатність майбутнього викладача ЗВО адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти знань про неї;

рефлексивна компетенція охоплює професійні якості особистості, надає можливість найефективніше й адекватно здійснювати рефлексивні процеси;

спеціальні:

прогностична компетенція відображає вміння майбутнього викладача визначити напрямок своєї діяльності, її конкретні цілі й завдання на кожному етапі професійної діяльності, і передбачати кінцевий результат;

інформаційна компетенція відображає обізнаність проводити контент-аналіз відкритих джерел; класифікувати основні види інноваційних педагогічних технологій підготовки фахівців;

результати навчання:

Знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови.

Обізнаний із елементами теоретичного й експериментального (пробного) дослідження в професійній сфері та методами їхньої реалізації.

Знає провідні тенденції розвитку методики в Україні.

Має творчо-критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі розв'язання соціальних і професійних завдань.

Уміє організувати навчальний процес у ЗНЗ (співпрацю в команді), реалізувати професійно-практичні засади навчання української мови, керувати пізнавальною діяльністю учнів.

Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.

Під час складання екзамену здобувач повинен продемонструвати:

- 1) глибокий науковий рівень засвоєння і репродукції знань теоретичного матеріалу;
- 2) умінь оптимально співвідносити теорію з практикою;
- 3) рівень сформованості умінь і навичок усного та писемного мовлення;
- 4) ступінь оволодіння нормами української літературної мови;

Крім того, здобувач повинен бути ознайомлений з найновішими науковими публікаціями в галузі лінгвістики.

Літературознавчий аспект державного екзамену зорієнтований на вміння здобувачем аналізувати художнє слово, визначати його специфіку. Йому, як спеціалісту, необхідно не просто засвоїти певну суму історико-літературних, теоретичних знань, а сформулювати здатність осягати художній твір у його змістовно-естетичній даності, неповторності. Вивчення літератури – це засвоєння кількох культурних пластів, кожен з яких виробляв би своє розуміння прекрасного, утверджував би ідеал людини, особистості. Водночас літературний процес становить нерозривний потік, коли одні набуття, трансформуючись, видозмінюючись, неодмінно входять у наступні, збагачують їх, допомагають прояву нового. Тому при прочитанні художнього твору, його аналізі слід враховувати як синхронний, так і діахронний підходи.

Будь-який твір – це результат осмислення, переживання і перевтілення, яке відбувається за естетичними законами, передбачаючи значну роль домислу. Художній твір – це перш за все суб'єктивний авторський світ, що відбиває складну взаємодію

етичних, естетичних, соціальних, філософських тощо уподобань митця. У зв'язку з цим студентові важливо збагнути авторську позицію, заявлену у творі, не підмінити її власною, і водночас чітко висловлювати особисте ставлення до зображеного. Це й повинне забезпечити науково-об'єктивний, ґрунтовний, позбавлений соціологічних впливів літературознавчий аналіз.

Фаховий рівень магістра вимірюється не лише суто літературознавчою підготовкою. Філологу необхідно володіти умінням донести красу, естетичну привабливість художнього твору до учнів. Заняття з літератури повинно бути не уроком переказування змісту, підходу до нього як своєрідної ілюстрації історії, а уроком роздумів над людською сутністю, виявленням її місця у світі.

Структура програми курсу методики навчання української мови та літератури, зарубіжної літератури у ЗВО певною мірою відбиває послідовність вивчення навчальної програми і підручників української мови та літератури та зарубіжної літератури. Це обумовлено необхідністю дати змогу здобувачам відчувати наступність роботи над виконанням програмових вимог здобувачів-філологів різних курсів.

Метою державного екзамену з методики викладання української мови та літератури й зарубіжної літератури у ЗВО є з'ясування умінь майбутнього спеціаліста трансформувати науково-лінгвістичні та науково-літературознавчі поняття і явища та оволодіння наявним методичним арсеналом.

Зважаючи на те, що нині викладач потребує певної методичної підготовки, традиційна методика доповнюється тією науковою інформацією, яка відображає інноваційні процеси та нові технології у викладанні української мови та літератури й зарубіжної літератури у ЗВО.

Під час складання екзамену здобувач повинен продемонструвати:

- глибокий науковий рівень засвоєння і репродукції знань теоретичного матеріалу;
- уміння оптимально співвідносити теорію з практикою;
- навички застосування сучасних методологічних і методичних принципів під час розгляду будь-яких мовних та літературознавчих фактів;
- уміння знаходити ефективні методи та прийоми (евристична бесіда, дослідницький, лекційний методи тощо), що застосовуються на занятті;
- знання методики проведення лекцій та практичних занять у його традиційних і нетрадиційних формах;
- здобувач повинен бути ознайомлений з найновішими науково-методичними публікаціями.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ВСТУП

Українська мова — національна мова українського народу. Місце української мови серед слов'янських мов. Значення творчості І.П. Котляревського в розвитку української літературної мови на народній основі, Т.Г. Шевченко - основоположник нової української літературної мови.

Поняття мовної норми.

Писемна й усна форми літературної мови.

Основні стилеві різновиди писемної і усної форм української літературної мови.

ФОНЕТИКА І ФОНОЛОГІЯ. ОРФОЕПІЯ

Предмет і завдання фонетики. Описова, історична, експериментальна фонетика.

Голосні звуки, їх класифікація за горизонтальним рухом язика, ступенем підняття язика до піднебіння та участю губ.

Позиційні чергування голосних звуків у наголошених і ненаголошених складах [e] – [e^h], [и] – [и^е], [о] – [о^у]; чергування [і] – [i], [у] – [y].

Приголосні звуки, їх класифікація.

За участю голосу і шуму: 1) сонорні; 2) шумні (дзвінки, глухі).

За місцем утворення: 1) губні; 2) передньоязикові; 3) середньоязикові; 4) задньоязикові; 5) гортанні.

За способом утворення: 1) проривні; 2) фрикативні; 3) африкати; 4) зімкнено-прохідні (носові, бокові, вібранти).

Зміни приголосних звуків у потоці мовлення- АСИМЛЯЦІЯ приголосних (повна і часткова, регресивна і прогресивна). АСИМЛЯЦІЯ за голосом, за м'якістю, за місцем і способом творення. Дисиміляція приголосних (прогресивна і регресивна). Спрощення груп приголосних. Відбиття явищ асиміляції, дисиміляції і спрощення на письмі.

Подовження приголосних, що виникло внаслідок прогресивної асиміляції. Фонетичний і морфологічний тип подовження. Семантичний тип подовження.

Фонологічна система української мови. Поняття про фонему. Основний, вияв фонем і її позміційні та комбінаторні варіанти. Склад.

Чергування фонем. Чергування в системі голосних фонем (з історичним поясненням):

1) Чергування /О/ та /Е/ з фонемним нулем: день - дня, сон - сну;

2) Чергування /О/ та /Е/ з /І/: віз,- воза, село - сіл. Випадки відхилення від цих чергувань; фонетичні властивості /І/, що розвинувся з Ъ (ять).

3) Чергування /Е/ - /О/ після шиплячих та /j/. Випадки відхилення від цих чергувань.

Чергування приголосних фонем (з історичною довідкою).

/Г-Ж-З/, /К-Ч-Ц/, /Х-Ш-С/. Фонетичний аналіз слів.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ І ЛЕКСИКОГРАФІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

Предмет і завдання лексикології української мови. Слово як основна одиниця мови.

Омоніми, синоніми, антоніми. Пароніми.

Формування лексичної системи української мови.

Склад української лексики зі стилістичного погляду.

Фразеологія. Загальне поняття про фразеологічні одиниці.

Основні типи фразеологічних одиниць. Джерела української фразеології.

Типи словників та їх характеристика.

МОРФЕМНА СТРУКТУРА СЛОВА

Поняття морфеми. Слово і морфема. Основний вияв морфеми, її позиційні та комбінаторні варіанти.

Типи морфем: кореневі й афіксальні.

Корінь слова. Вільний і зв'язаний корінь.

Вільна і зв'язана основа. Флексія. Нульова флексія;

Префікс, постфікс, суфікс.

СЛОВОТВІР

Словотвір як розділ мовознавчої науки. Словотворення як джерело збагачення словникового складу мови.

Словотворчі засоби. Словотворчі типи. Похідна, непохідна і твірна основа.

Способи словотворення в українській мові.

Морфемний і словотвірний аналіз слів.

ГРАМАТИКА

Грамматика як наука. Грамматичні значення та засоби їх вираження в українській мові.

Грамматична форма слова і граматична категорія.

МОРФОЛОГІЯ

Предмет і завдання морфології. Частини мови, принципи виділення їх. Перехід слів з однієї частини мови в іншу.

ІМЕННИК

Значення, морфологічні ознаки, синтаксичні функції. Семантичні категорії іменника. Іменники загальні та власні назви. Категорії істот/неістот, конкретності/абстрактності, збірності й одиничності.

Головні члени речення.

Підмет. Простий і складений підмет, способи його вираження.

Присудок. Простий дієслівний присудок, способи його вираження.

Іменний складений присудок, способи його вираження.

Дієслівний складений присудок, способи його вираження.

Тире на місці нульової зв'язки.

Другорядні члени речення.

Додаток. Прямий і непрямий додаток. Способи вираження.

Означення. Узгоджене і неузгоджене означення, способи вираження.

Просте ускладнене речення.

Відокремлені другорядні члени речення. Відокремлені означення.

Пунктуація при відокремлених означеннях:

Відокремлені прикладки. Пунктуація при відокремлених прикладках.

Відокремлення додатків та обставин.

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Складне речення. Типи окладних речень. Основні засоби зв'язку частин складного речення.

Складносурядні речення, їх структурні особливості. Засоби поєднання предикативних частин складносурядних речень.

Різновиди (класифікація) складносурядних речень (єднального, протиставного, зіставного, розділового значення).

Пунктуація в складносурядних реченнях.

Складнопідрядні речення. Принципи класифікації складнопідрядних речень.

Засоби зв'язку головної і підрядної частин (сполучники і сполучні слова).

Структурно-семантичні типи складнопідрядних речень (нерозчленованої і розчленованої структури).

Складнопідрядні речення нерозчленованої структури (з підрядними означальними, з'ясувальними, способу дії, міри і ступеня). Засоби вираження зв'язку між частинами. Місце підрядної частини.

Складнопідрядні речення розчленованої структури (з підрядними часу, умови, мети, причини, місця, порівняльними, допустовими, наслідковими, супровідними). Засоби вираження зв'язку між частинами. Місце підрядної частини.

Безсполучникові складні речення, їх різновиди (з однотипними і різнотипними частинами).

Пунктуація в безсполучникових складних реченнях.

Складні багатокомпонентні речення.

Складносурядні багатокомпонентні речення.

Складнопідрядні багатокомпонентні речення (з послідовною підрядністю, однорідною, неоднорідною супідрядністю).

Безсполучникові багатокомпонентні речення.

Складні багатокомпонентні речення з різними типами зв'язку (сполучниковим, безсполучниковим).

Складне синтаксичне ціле.

Пряма і непряма мова. Пунктуація в реченнях з прямою мовою. Заміна прямої мови непрямою.

ЛІТЕРАТУРА:

а) основна

1. Сучасна українська літературна мова (За заг. ред. І.К.Білодіда: в 5-ти т. - К., 1969-1973, Т. 1-5.
2. Сучасна українська літературна мова: Підручник (За ред. А.П.Грищенка). - К.: Вища шк., 1993. - 361с.
3. Сучасна українська мова. Синтаксис: Підручник (За ред. О.Д.Пономаріва). - К.:

- Либідь, 1994. - 256с.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник (За ред. М.Я.Плющ). - К.: Вища шк., 1994. - 405с.
 5. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика- Орфоепія- Графіка і орфографія. Завдання і вправи; Навч. посібник, - К.: Вища шк., 1995. - 151с.
 6. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. - К.: Рад. шк., 1989. - 288с.
 7. Авраменко О.М., Блажко М.В. Українська мова та література. Довідник. Завдання в тестовій формі. I частина. / Авраменко О.М., Блажко М.В.. – Київ: Грамота, 2010. – 496 с.
 8. Баранецька Н. Урок у технології особистісно зорієнтованого навчання / Ніна Баранецька // Школа. — 2011. — № 6. — С. 37-38.
 9. Глазова О. М. Тьютор, тренер чи все ж таки вчитель? / Глазова О. М. // Методичні діалоги. — 2011 — № 5-6. — С. 10.
 10. Гнатишина О. Упровадження методу проектів у навчально-виховний процес / Оксана Гнатишина // Школа. — 2012. — № 6. — С. 3-22.
 11. Мадзігон В. М. Інформатизація освіти в Україні: стан, проблеми, перспективи / В. М. Мадзігон // Директор школи, ліцею, гімназії. —2012. — № 1. — С. 16-26
 12. Мединська Н. Компетентнісний підхід до навчально-виховного процесу / Наталія Мединська // Профтехосвіта. — 2012. — № 9. — С. 2-5.
 13. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова; Українська література : 5-9 класи. — Київ : Видавничий Дім «Освіта», 2013. — 160с.
 14. Обухова Н. Сучасні інформаційні технології / Н. Обухова // Відкритий урок. — 2011. — № 2. — С. 22-23.
 15. Онопрієнко О. Портфоліо як засіб контролю результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу / Оксана Онопрієнко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. — Умань, 2010. — Вип. 34. — С. 121-127.
 16. Програми курсів за вибором і факультативів з української мови. 8-11 класи /За заг. ред. К.В.Таранік-Ткачук. – К. : Грамота, 2011. – 272с
 17. Про затвердження Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів від 13 квіт. 2011 р. № 494 346 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. — 2012. — № 1/2. — С. 15-42.
 18. Про затвердження Концепції профільної освіти в старшій школі : наказ
 19. МОН України від 21 жовт. 2013 р. № 1456 [Електронний ресурс]. —Режим доступу : www.mon.gov.ua/.../19485-zatverdgeeno-kont... — Назва з екрану.
 20. Сафарян С. І. Теорія та практика особистісно орієнтованого навчання / Світлана Сафарян // Іноземні мови в сучасній школі. — 2012. — № 2. — С. 2-6 .
 21. Слінчук В. І. Науково-методичний супровід компетентнісно орієнтованої освіти / В. І. Слінчук // Управління школою. — 2011. — № 25/27. — С. 61-68.
 22. Сокол І. М. Квест як сучасна інноваційна технологія навчання /І. М. Сокол // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр. / Рівненський держ. гум. ун-т. — Рівне : РДГУ, 2013. — Вип. 7 (50). — С. 168-171.
 23. Шовш К. Інформатизація освіти як теоретична і практична проблема / К. Шовш // Вища освіта України. — 2015. — № 4. — С. 32-37.
 24. Яценко Т. О. Етапний характер становлення методичної думки / Т. О. Яценко // Українська мова і література в школі. — 2013. — № 6. — С. 40-44.

б) додаткова

1. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. – К., 1996.
2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник для студентів філолог.спеціальностей. –К.: Видав. Центр “Академія”, 1999. –288 с.
3. Масенко Л.М. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2001. – 95 с.
4. Масенко Л.Т. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 163 с.
5. Мечковская Н.Б. Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков: Учебное пособие. – М.: Флинта: Наука, 2001. – 312 с.
6. Півторак Г.П. Походження українців, росіян та білорусів: Міфи і правда про трьох братів-слов'ян зі спільної колиски. – К.: Вид. центр «Академія», 2001. – 150 с.
7. Півторак Г.П. Українці: звідки ми і наша мова? – К.: Наук. думка, 1993. – 200 с.
8. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К.: Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. – 148с.
9. Степаненко М. Історія, граматики, поезика українського слова. – Полтава, 2008. – 344с.
10. Степаненко М.І. Рідне українське слово. – Полтава, 2005. – 392с.

в) довідкова

- 1- Культура української мови /За ред. В.М.Русанівського. -К., 1990
2. Морфемний словник /Укл. Л.М.Полюга. - К. - 1983.
3. Орфографічний словник української мови. - 2-е вид. - К., 1977
4. Орфоепічний словник /Укл. М.І.Погрібний. - К-, 1984
- 5- Російсько-український словник: В 3-х т. - К., 1968
- 6- Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. –К., 1985.
7. Словник української мови: В 11 т. - К., 1971-1981
8. Словник труднощів української мови /За ред. С.Я.Єрмоленко. -К, 1989
9. Українська літературна вимова і наголос. - К., 1973
10. Український правопис. - 5-е вид., стереотип. - К.: Наук. думка, 1996
11. Українсько-російський словник: В 6-ти т. - К., 1953-1963.

ingresua.tripod.com/domivka.htm

<http://vesna.sammit.kiev.ua>

ingresua.tripod.com/domivka.htm

<http://avtoreferat.ukrlib.org/057.htm>

<http://www.ukr-in-school.edu-ua.net/id/149>

<http://www.bdpu.org/e-Learning/mnum/urok-pos456bnik.doc.zip/view>

<http://www.dissua.com/contua/pk>

<http://studentam.net.ua/content>

<http://ped.sumy.ua>

ЗМІСТ ПРОГРАМИ З СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Постмодернізм як провідний мистецький напрям кінця ХХ — початку ХХІ ст. Кризовий характер постмодерністської свідомості. Зниження змістової чутливості. Прикмети постмодерного мистецтва: антиідеологічність, іронічність, гра, еkleктизм, змішування жанрів і жанрових форм, інтертекстуальність. Специфіка українського варіанту напрямку.

Покоління вісімдесятників — свідок краху тоталітарної системи. Апокаліптичне світовідчуття, тяжіння до заперечення і розвінчання. Руйнування радянських комплексів і стереотипів у житті й літературі. Іронія і сарказм. Гра. Пошук нової мови. Зображення порожнечі, безвартості цінностей, що раніше були предметом оспівування, звеличення. Карнавалізація, маскарад. Очищувальна роль літератури. «Стилістичне розбишацтво». Неоавангардизм літугрупувань: «Бу-Ба-Бу» (Юрій Андрухович, Олександр Ірванець, Віктор Неборак); «Пропала грамота» (Юрко Позаяк, Віктор Недоступ, Семен Либонь); «ЛуГоСад» (Іван Лучук, Назар Гончар, Роман Садловський).

Юрій Андрухович (нар. 1960 р.). Поетичні збірки «Небо і площі», «Середмістя», «Екзотичні птахи і рослини». «Екзотичні птахи і рослини з додатком «Індія»: Колекція віршів», «Пісні для «Мертвого півня». Поєднання авангардної поезики з традицією. Цикл «Цирк Вагабундо». Роздуми над тим, що життя перетворюється на купол цирку. Авангардне звучання образу Петра з ключами коло брами раю. Цикл «Листи в Україну» (II, IX, X) — сатиричне осмислення імперсько-колоніального менталітету. Цикл «Кримінальні сонети». Викривання негативних явищ у сучасному суспільстві. Вірш «Ніжність» — пародія на сентиментально-розчулену любовну лірику, прийом контрасту.

«Рекреації» (1992) — «авантюрний роман і повалення ідолів». Карнавальність. Межування піднесеності духу і ницості, великого і дріб'язкового. Піддавання сумніву авторитетів та цінностей. Приземлення іміджу поста. Переосмислення значення й завдання літератури.

Роман «жахів» «Московіада» як реконструкція імперської моделі.

Теорія літератури: іронічність і карнавальність як манера письма.

Оксана Забужко (нар. 1960 р.). Феміністський текст і письменницький імідж жінки-авторки в сучасній українській літературі. Огляд поетичних збірок «Травневий іній», «Автостоп», «Новий закон Архімеда».

Роман «Польові дослідження з українського сексу» (1996) — перша комерційна книжка (бестселер) українського автора. Сповідальність, ліричність. Потік свідомості. Проблема подвійної залежності української жінки. Психологічні портрети українських чоловіка і жінки.

Теорія літератури: «жіноча проза».

Олесь Ульяненко (1962-2010). «Сталінка» як презентація авторського художнього пошуку 90-х років ХХ століття. Натуралістична оповідь "Сталінки" — як історія біологічного виродження роду Піскарьових, представленого в трьох поколіннях. Родова деградація, обумовлена розплатою за сталінський гріх патріарха роду. Показ О.Ульяненком на прикладі цієї сім'ї соціальної небезпеки для людства поведінки не тільки садистів і маніяків при владі, а й пересічних людей, які успішно імітують некрофільську поведінку правлячих кіл.

ЛІТЕРАТУРА

а) основна

1. Антологія молоді української поезії III тисячоліття / Упор. М. Лаюк. — Київ: Вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2018.
2. Бондар-Терещенко І. Постмодерн: геопоетика, психологія, влада. Монографія. — Тернопіль, 2005. (не перевидавалася)
3. Гундорова Т.І. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. Видання друге, виправлене і доповнене. — К.: Критика, 2013.
4. Історія української літератури: ХХ — поч. ХХІ ст. : навч. посіб. : у 3 т. / за ред. В. І. Кузьменка. — К. : ВЦ «Академія», 2017. — Т.3.
5. Лебединцева Н.М. Сучасна українська література: Навчальний посібник. — Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. (не перевидавалася)

6. Літературна дефіляда. Сучасна українська критика про сучасну українську літературу. – К.: Темпора, 2012.
7. Філоненко С.О. Масова література в Україні : дискурс / гендер / жанр. – Донецьк : ЛАНДОН–XXI, 2011.
8. Харчук Р.Б. Сучасна українська проза: постмодерний період: навч. посіб. – К. : ВЦ «Академія», 2008. (не перевидавалася)

а) додаткова

1. Бондар-Терещенко І. Текст-90-х: герої та персонажі. Літературно-критичні студії. – Тернопіль, 2003. (не перевидавалася)
2. Вертипорох О. Текст і бунт. Авторефлексивний прозопис Євгена Пашковського. – Черкаси: Чабаненко О.А., 2008. (не перевидавалася)
3. Гундорова Т.І. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми. – К.: Грані-Т, 2013.
4. Дзюба І. Чорний романтик Сергій Жадан. – К.: Либідь, 2017.
5. Олесь Ульяненко. Без цензури. – К.: Махаон-Україна, 2011.
6. Тендітна Н. Естетика смерті у прозі Є. Пашковського та О. Ульяненка: Монографія. – Слов'янськ, 2010.
7. Чернецький В. Картографуючи посткомуністичні культури. – К.: Критика, 2013.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ НОВІТНЬОЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Друга світова війна і література. Літературний процес періоду існування і протистояння різних суспільно-політичних систем. Причини актуалізації філософії екзистенціалізму і її вплив на літературу другої половини ХХ століття. “Новий роман” як специфічне явище французької літератури 50 – 70-х років. Вихід на світову арену літератури країн “третього світу”. Зростання її ролі у світовому літературному процесі. Значення літератури Латинської Америки у другій половині ХХ століття.

Постмодернізм в літературі і суперечки про сутність постмодернізму. Постмодернізм як вияв “духу часу”, як феномен другої половини ХХ століття. Поняття і терміни постмодерної естетики.

НІМЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА

Белль Генріх. Антивоєнний пафос творів Белля, критика негативних явищ у житті суспільства. Осмислення історичного досвіду війни в ранніх оповіданнях письменника (“Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...”). Романи і повісті письменника про післявоєнну Німеччину (“Дім без господаря”, “Більярд о пів на десяту”). Тонкий психологізм письменника, іронія й сарказм, трагедія й фарс у його творах.

Грасс Гюнтер. Особливості світоглядної позиції, її еволюція. Соціально-політична проблематика. Ідеологія і мораль. „Клоунада” та її соціально-естетичні функції в романі „Жерстяний барабан”. Моральний та соціальний статус грассового світу. Особливості сюжетно-композиційної організації роману, двоплановість оповіді. Метафоричність образу Оскара Мацерата. Символіка барабана.

Зюскінд Патрік. Звернення до історичного матеріалу як засобу усвідомлення проблем сучасності в романі „Запахи”. Доля мистецтва в романі. Руйнація модерної ідеї маргінальності особистості та надприродної сутності мистецтва. Синтез жанрів та їх негативні віддзеркалення. Інтертекстуальний план роману: пародіювання світоглядних систем та літературних попередників. Риси постмодерністської поетики.

ФРАНЦУЗЬКА ЛІТЕРАТУРА

Камю Альбер. Свосвідність його життя та філософських поглядів. Песимістична філософія життя в „Міфі про Сізіфа”. Екзистенціальна концепція абсурдності буття й існування людини в романі „Сторонній”. Філософський роман-притча „Чума”. Антифашистський і екзистенціальний смисл роману. Міфічно багатоплановий образ чуми

в романі. Проблема вибору і її гуманістичне вирішення. Мотиви перестороги в романі „Чума”.

Особливості розвитку театрального мистецтва. Виникнення „театру абсурду”. **Йонеско Ежен.** Найважливіші особливості театру Е.Йонеско. Зображення духовної та інтелектуальної спустошеності сучасного суспільства в п’єсах драматурга. Своєрідність створення образів п’єси „Голомоза співачка”. Символічний сенс сюжету п’єси „Носороги”. Сатирично-гротескне змалювання процесу „омасовлення” людей. Проблема втрати індивідуальності під тиском масової свідомості. Сутність опору Беранже. Система образів драми.

Беккет Семюель. Формування філософських та естетичних поглядів. Метафізичні проблеми буття: добро і зло, плоть і дух, ідеальне й реальне. Ідея відчуженості та ворожості світу. Багатозначність інтерпретації драми „Чекаючи на Годо”. Хід історії та індивідуальна воля людини. Мотив дороги. Архетиповість образів Годо, Владіміра й Естрагона. Абсурд і гротеск у драмах.

Новітній французький “жіночий” роман. Творчість **Ф.Саган.** Проблеми сучасної молодої людини у прозі письменниці (“Трохи сонця в холодній воді”). Популярність роману „Здрастуй, сум”. Система образів роману. Авторське ставлення до своїх героїнь. Особливості поетики.

Мерль Робер. Психологічний і соціальний аналіз в романі про сучасність “Смерть – моє ремесло”. Дослідження історичних передумов формування фашизму. Образ Рудольфа Ланга. Романи –алегорії “Острів”, “Мальвіль”. Концентрований виклад сучасної політичної історії в романі “Острів”. Істиність і облудність цивілізації в романі “Мальвіль”. “Неоруссоїзм” та ідея “патріархальної демократії”. Дві форми соціальної організації – Мальвіль і Ла Рок. Відображення соціальних конфліктів в романі “За склом”. Проблема демократизації освіти. Зміна самосвідомості інтелігенції в сучасному світі. Прагнення до об’єктивності в зображенні життя і проблем студентської молоді.

АНГЛІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Грін Грем. Особливості філософсько-естетичної концепції. Протиріччя між його релігійно-католицькими переконаннями і об’єктивно нерелігійним засудженням буржуазної дійсності. Тема тривоги за людину, тема злочину і кари в романах письменника. Своєрідність “географізму” романів Г.Гріна. Засудження колоніалізму в романах “Тихий американець” і “Наш резидент у Гавані”.

Голдінг Вільям і традиція літературних робінзонад. Роман Голдінга „Володар мух” – гірка пародія на „робінзонади”. Історія суспільства дітей на безлюдному острові. Тема агресивного начала в людській природі. Образ Звіра в романі. Притчові ознаки твору. Голдінг і західноєвропейська література Просвітництва (Дефо, Свіфт, Вольтер).

Толкієн Джон Рональд Руел. Особливості міфопоетики. Казка як відображення цільності людського буття. Відображення філософських поглядів письменника в книзі „Володар перстнів”. Мотив мандрів та випробувань як засіб самопізнання. Образ Серединої Землі. Семантика образу персня. Способи створення художньої реальності.

Берджесс Ентоні. Етична та соціальна проблематика роману “Механічний апельсин”. Дослідження природи зла в людині, визнання його ірраціональності. Естетство і варварство в поведінці Алекса. Краса і насильство. Засоби придушення людської самосвідомості. Елементи антиутопії. Теологічні аспекти роману. Формальна свобода і безальтернативність вибору. Особливості мовної манери роману.

Філософсько-інтелектуальна література Англії. Філософський роман екзистенціалістської орієнтації. Проблематика і художня своєрідність роману **А.Мердок** “Чорний принц”. Психологічна дефективність, сконцентрованість на внутрішньому світі героїв. Екзистенціальне підґрунтя та елементи фройдизму у творчості Мердок.

Фаулз Джон. Осмислення долі післявоєнної інтелігенції та її самосвідомості. Особливості постмодерністської поетики. Проблема мистецтва і свободи в романі „Колекціонер”. Роль шекспірівських алюзій у створенні образів Клегга й Міранди. Тема

втрати духовності. „Жінка французького лейтенанта” та естетика інтертекстуальності. Переосмислення традицій вікторіанського роману XIX століття. Літературні асоціації в романі.

Барнс Патрік Джуліан. Широка спрямованість інтересів письменника (тема французьких і англо-французьких відносин, детективні романи, експериментальні твори, есеїстика). Всесвітня популярність роману “Історія світу в 10^{1/2} розділах” – Біблії, зручної для користування в наш час. Незвичність архітектоніки твору. Специфічність сюжету. Особливості поетики.

ШВЕЙЦАРСЬКА НІМЕЦЬКОМОВНА ЛІТЕРАТУРА

Дюрренматт Фрідріх. Жанр драматичної параболи у творчості. Алегорично-моральний сенс сюжету драми „Гостина старої дами”. Проблема ціни життя окремої людини, спокутування боргів минулого, права сили у світлі духовного досвіду повоєнної Європи. Критика влади грошей у конформістському суспільстві. Художня своєрідність твору.

Фріш Макс. Провідні теми драматургії М.Фріша. Художня своєрідність театру М.Фріша. Протиставлення романтично-авантюрної та обивательсько-затишної моделей існування у драмі „Санта-Крус”. Проблеми морального вибору, свободи й відповідальності. Питання про можливість людини змінити своє життя. Символіка драми.

АМЕРИКАНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Доля реалізму в літературі США після 1945 року. **Роберт Пенн Уоррен.** Суспільно-політична проблематика в післявоєнному романі. Проблема політичної корупції, демагогії і кар’єризму в романі Р.П.Уоррена “Все королівське військо”. Новаторські риси у творчості письменника.

Селінджер Джером. Психологічні новели письменника у збірці „Дев’ять оповідань”. Тематика, проблематика та стильові особливості новел. Герой повісті „Над прірвою у житі” (“Ловець у житі”). Холден Колфілд – предтеча „бунтівного покоління” 60-х р. Тема опору героя обивательському конформізму і бездуховному існуванню середнього класу. Зображення молоді у творах Д.Селінджера.

Апдайк Джон. Зображення життя середнього білого американця крізь призму релігії, сексу й смерті у романах письменника („Тетралогія про Кролика”, „Шлюбні пари” та ін.). Роман „Кентавр” як відображення морально-етичної позиції письменника. Реалістична умовність та особливості використання міфологічного плану. Гуманізм письменника та його відображення в образі вчителя Колдуела-Хірона. Образ Пітера як символ спадковості гуманістичних ідей. Різноманітність функцій міфологічного плану.

Воннегут Курт – майстер сатиричної прози. Основна проблематика – дегуманізація і роботизація особистості в епоху НТР. Цивілізація і варварство, наруга над духом. “Колиска для кішки”. Специфіка ролі науки і проблема відповідальності вченого. Гротескно-сатиричне зображення цивілізації. “Бійня №5, або Хрестовий похід дітей”. Поєднання різних часових та просторових пластів. Засудження тоталітаризму. Використання фантастики і гротеску, бурлеску і клоунади. Особливості творчої манери письменника.

Шоу Ірвін. Трансформація радикальних переконань у прозовому та драматичному доробку письменника (“Поховайте мертвих”, “Облога”, “Молоді леви”). Діалогія про родину Джордахів (“Багач, бідняк”, “Злидар, злодій”), висвітлення в ній соціальних і моральних суперечностей сучасного американського суспільства. Своєрідність творчої майстерності І.Шоу.

Бах Річард Девід. Головний мотив творчості – шлях у світ пізнання себе і своїх можливостей. Пошуки нової духовності в романах письменника. “Чайка Джонатан Лівінгстон”. Притчевий характер твору, його алегоричність. Особливості художнього методу Р.Баха.

Американський жіночий роман. Висвітлення проблеми любові як природного людського почуття з урахуванням традиційних принципів зображення цього почуття у

контексті суспільно-духовної ситуації епохи в романах **Сандри Браун** (“Пробудження”, “Ніч з незнайомкою”, “Дитина, народжена в четвер”). Тема родини, різнобічний показ сімейного життя в романах **Данієли Стіл** (“Приємна незнайомка”, “Зірка”, “Безмовна гідність”).

Бредбері Рей Дуглас – сучасний американський письменник, майстер науково-фантастичних романів та оповідань. Висока людяність його творів, висвітлення в них гострих моральних, соціальних, духовних проблем. Зіткнення з іншим світом у романі “Марсіанські хроніки”. Проблема відповідальності окремої людини за долю всього людства. Звертання до проблем духовності в романі-пересторозі „451⁰ за Фаренгейтом”.

Азімов Айзек. Масштабність творчої спадщини письменника. Дві головні теми творів: процес створення і використання роботів (“Я, робот”, “Сталеві печери”, “Оголене сонце”, “Решта оповідань про роботів”, “Роботи й імперія”) та розселення людей у космосі (“Установа”, “Установа й Імперія”, “Друга Установа”, “Установа в небезпеці”, “Установи та Земля”, “Прелюдії до Установи”, “Вперед до Установи”). Зображення системи освіти майбутнього, її переваг і недоліків та ставлення до неї людей в оповіданні “Фах”.

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА

Борхес Хорхе Луїс. Аргентина. Формування духовних, естетичних, релігійно-філософських поглядів. Концепція філософії та історії культури у творчості Х.Л.Борхеса. Жанр новели-есе як синтез жанрів. Проблема духовного пошуку як основна в прозі Борхеса (“Сад перехрещених стежок”, “П’єр Менар, автор “Дон Кіхота”, “Вавилонська бібліотека”, “Книга піску”). Культурологічний характер проблематики новел письменника. Особливості творчої манери.

Маркес Габріель Гарсія – відомий **колумбійський** письменник і публіцист. Особливості тематики і стилю Г.Гарсія Маркеса як представника „магічного реалізму” в латиноамериканській літературі, „Сто років самотності” – напівфантастична притча, що втілює історію аристократичної родини Буендіа на тлі історії Колумбії й Латинської Америки взагалі. Іронія, сатира, гротеск, поетичність та фольклорне начало в романі. Духовні проблеми в оповіданні „Стариган із крилами”. Поєднання фантастичних та реалістичних елементів у творі.

Коельо Пауло. Бразилія. Факти біографії Коельо. Своєрідність творчості письменника. Жанр філософської притчі у творчості Коельо. „Алхімік” як твір про пошуки і знаходження істини. Кільцева композиція твору. Символічність заголовку твору.

ЯПОНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Кавабата Ясунарі. Зв’язок його творчості з національною традицією. Гармонія природи з людиною – одна з головних проблем роману „Тисяча журавлів”. Головна тема повісті – сум за прекрасним, що об’єднує людей. Місце і значення в повісті зображення традиційного ритуалу. Особливості фабули, композиції, системи образів, символіки (кольору, речей, квітів), стилю.

Абе Кобо. Своєрідність філософської та естетичної позиції. Загострений інтерес до психології, до внутрішнього світу героїв. Поєднання західного екзистенціалізму й національної філософської традиції в романі „Жінка в пісках”. Проблема свободи вибору. Ідея самотності, відчуженості від світу. Символіка піску та води. Проблема духовної самотності і пошуки виходу з кризи в романі „Людина-коробка”. Філософія „людини-коробки”. Взаємовідношення соціуму і людини. Коробка як алегорія внутрішньої свободи. Образ жінки як відображення первинності світу. Особливості поетики роману.

Мураками Харукі. Ідея зближення Сходу і Заходу в його творчості. Головна тема – тема самотності як природного стану людини в певні періоди життя. Специфіка роману “Хроніки Заводного Птаха”. Оригінальність композиції та тематики. Традиції і новаторство в романі “Після сутінок”. Особливості поетики письменника.

ІТАЛІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Своєрідність постмодернізму **Умберто Еко.** “Ім’я рози” – естетична декларація Еко у деструкції норм класичної поетики. Жанрова природа твору: пародія на історичний

роман, жанр “інтелектуального” детективу, мемуари, роман жахів. Мотив лабіринту як відтворення процесу пізнання та протиставлення діаметрально протилежних світоглядних концепцій щодо знання як знаряддя зберігання та пошуку істини. Інтертекстуальність як засіб створення узагальненої картини світу. Постмодерна стилістика твору.

АВСТРІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Целан Пауль. Синкретичність сучасної поезії. „Фуга смерті” – модель повоєнної поліфонічної лірики: музичний принцип контрапункту. Символіка твору. Співставлення оригінального тексту з його українським перекладом (за М.Бажаном).

Рансмайр Крістоф. Постмодерністська ситуація зникнення книги та її автора в романі „Останній світ”. Особливості „матеріалізації” Овідієвих метаморфоз у житті міста Томи. Настрої зневіри в історичний прогрес, мотив приреченості сучасної цивілізації, вичерпності культури. Художній час і простір, символіка й художня сила образів.

СЕРБСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Павич Милорад. „Перший письменник третього тисячоліття” серб М.Павич. Всесвітня популярність його творів. Втілення в оповіданні „Дамаскин” рис постмодернізму: боротьба за читача та її засоби. Роман-лексикон на 100 000 слів „Хозарський словник” як яскравий приклад гіпертексту. Три складові хозарської полеміки і три хронологічних шари в художній структурі твору. Концепція „Хозарського словника”: пересторога розчиненню народів у вирі глобалізації сучасного світу; невміння або небажання людини, народу, конфесії зрозуміти інших як „метафора нашого світу” (М.П)

ПОЛЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Станіслав Лем – найвідоміший представник філософської фантастики. “Соляріс”. Головна тема роману – гіпотетична зустріч людей з носіями інопланетного розуму. Філософські, метафізичні та моральні проблеми висвітлені в романі. Художній метод С.Лема.

ЛІТЕРАТУРА

а) основна

1. Ващенко Ю.А., Стовба Г.С. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : навчальний посібник [Електронний ресурс] / Ю.А. Ващенко, Г.С. Стовба. – Режим доступу : <file:///C:/Users/Kasa2/AppData/Local/Temp/Vashenko.pdf>
2. Грінчак Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття [Електронний ресурс] / Н.І. Грінчак. – Режим доступу : http://b-ko.com/book_103.html
3. Давиденко Г.Й., Чайка О.М., Гричаник Н.І., Кушнерова М.О. Історія новітньої зарубіжної літератури : Навч. посібник / Г.Й. Давиденко, О.М. Чайка, Н.І. Гричаник, М.О. Кушнерова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 274 с. (не перевидавалося).
4. Історія зарубіжної літератури ХХ ст. : навч. посіб. / В.І. Кузьменко, О.О. Гарачковська, М.В. Кузьменко та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 432 с. (не перевидавалося).
5. Помазан І.О. Історія зарубіжної літератури ХХ століття / І.О. Помазан. – Харків: Видавництво НУА, 2016. – 264 с.
6. Шовкопляс Г. Є. Історія зарубіжної літератури ХХ століття [Текст] : у 2 ч. : навч. метод. посібник. Ч. 2. Історія зарубіжної літератури II половини ХХ ст. [Електронний ресурс] / Г. Є. Шовкопляс ; уклад., авт. Г. Є. Шовкопляс. – Режим доступу : <https://docplayer.net/39909303-G-ie-shovkoplyas-istoriya-zarubizhnoyi-literaturi-hh-stolittya-u-dvoh-chastinah-ii-chastina.html>

а) додаткова

1. Гринишина М. Театральна культура рубежу ХІХ-ХХ століть. Реалізм. Дискурс / Марина Гринишина. – Київ : Фенікс, 2013. – 344 с.
2. Давиденко Г.Й., Стрельчук Г.М., Гричаник Н.І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : Навч. посібник / Г.Й. Давиденко, Г.М. Стрельчук, Н.І. Гричаник. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 487 с. (та інші видання).
3. Денисова Т.Н. Історія американської літератури ХХ століття / Т.Н. Денисова. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 487 с.
4. Качак Т.Б., Круль Л. М. Зарубіжна література для дітей / Т.Б. Качак, Л.М. Круль. – Київ : Академвидав, 2014. – 416 с.
5. Ковбасенко Ю.І. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підручник для 11 кл. Закладів загальної середньої освіти / Ю.І. Ковбасенко. – Київ : Грамота, 2019. – 256 с.
6. Мохначова О. В. Історія зарубіжної літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст. : завдання для самостійної роботи студентів: навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов педагогічних інститутів. – 2-е вид. / О.В.Мохначова – Кривий Ріг, 2015. – 172 с.
7. Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. – Київ : Лауріус, 2014. – 336 с.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Тема 1. Роль курсу методики викладання української літератури у професійній парадигмі викладача-словесника

Своєрідність методики викладання української літератури у вищій школі.

Історія методики викладання літератури. Аналіз історико-педагогічної літератури, сучасних підходів до викладання літератури у ВНЗ. Сучасні вимоги до викладання української літератури у ВНЗ. Програми і навчальні посібники з історії української літератури.

Тема 2. Викладач української літератури, його професійні та особистісні якості

Навчальна робота викладача. Науково-дослідницька діяльність викладача-літературознавця. Виховні функції викладача-літературознавця. Професійна компетенція викладача української мови і літератури. Самоосвітня діяльність. Методична та наукова бібліотека сучасного викладача-філолога (загальна характеристика)

Тема 3. Методичні аспекти викладання теоретико- та історико-літературних курсів і спецкурсів

Методичні аспекти викладання теоретико-літературних дисциплін. Методичні аспекти викладання курсу «Історія української літератури». Методичні аспекти і проблеми викладання курсу української народної творчості. Специфіка викладання курсу «Літературне краєзнавство». Організація та зміст спецкурсів з літературознавчих дисциплін. Методика вивчення сучасної української літератури на заняттях у вищій школі.

Тема 4. Методика проведення навчальних занять з літературознавчих курсів

Форми лекційних навчальних занять з літературознавчих курсів і методика їх проведення. Практичні заняття з літературознавчих дисциплін. Види семінарів з літературознавчих дисциплін. Інтегративні зв'язки на заняттях з літератури. Місце і завдання практик у професійній підготовці майбутнього вчителя-словесника

Тема 5. Організація самостійної роботи студентів та технології оцінювання

Науково-дослідницька діяльність студентів-філологів у процесі вивчення літератури. Розвиток творчої діяльності студентів у процесі вивчення літератури. Напрями

формування й розвитку креативності студентів у навчальному процесі ВНЗ. Види та форми оцінювання навчальних досягнень студентів-філологів.

Тема 6. Методика викладання фахових дисциплін як навчальний предмет

Визначення загальноосвітніх і специфічних особливостей методики навчання у вищій школі. Поняття методології як науки про методи/способи пізнання об'єктивної дійсності, а також гносеології як методологічного фундаменту теорії пізнання. Розвиток дидактичної методології як науки (за етапами: первісне суспільство, античність, Середньовіччя, епоха Відродження, сучасний етап). Аналіз і синтез наукових фактів і життєвих прикладів, діалектика дидактичних явищ.

Загальнодидактичні закономірності навчального процесу: зумовленість навчання суспільними потребами; залежність навчання від умов, в яких воно відбувається; єдність викладання і навчання; взаємозв'язок навчання, освіти, виховання і розвитку особистості; залежність навчання від реальних можливостей студента тощо. Принципи навчання: науковість, систематичність; зв'язок теорії з практикою, з життям; активність і самостійність студентів у навчальному процесі; наочність і достатність навчання; доступність і ґрунтовність знань тощо. Інноваційні технології й методи викладання. Гуманізація вищої освіти.

Тема 7. Суть і зміст категоріально-поняттєвого апарату дидактики вищої школи

Історіографія питання. Актуальні проблеми розвитку основних категорій дидактики. Дидактичний аспект навчально-пізнавальної діяльності студентів у вищій школі, основні етапи засвоєння знань: сприйняття навчального матеріалу; осмислення та розуміння; узагальнення; закріплення; застосування. Професійно-педагогічна діяльність викладача як специфічна галузь інтелектуальної праці, її основні змістові напрями: планування; організація навчальної роботи; стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів; здійснення контролю; коригування навчального процесу; аналіз.

Вища освіта як процес і результат оволодіння студентами системою фахових знань, пізнавальних і практичних умінь і навичок, формування світогляду й розвитку здібностей. Кваліфікаційна карта – основний чинник фахових вимог до випускників з неодмінним урахуванням досягнень сучасної науки, виробництва, культури, освіти. Характеристика її основних змістовних компонентів: перелік навчальних предметів для підготовки спеціаліста; обсяг годин на навчальні предмети; різноманітні види контролю; облік результатів; структура нормативних навчальних дисциплін.

Рівні опанування дидактикою вищої школи: нижчий (репродуктивний), що характеризується знанням свого предмета викладачем, відповідними уміньми та навичками, основами педагогічної майстерності; середній (творчий) – визначається ініціативою в пошуках технологій навчання, творчим підходом до стандартних, традиційних схем організації викладацької діяльності, сформованим індивідуальним дидактичним стилем; вищий (професійний) – визначається вільним володінням методами і прийомами викладання у різних педагогічних ситуаціях, умінням знайти правильний і оптимальний варіант вирішення складних педагогічних проблем.

Тема 8. Види та організаційні форми навчання у вищій школі

Характеристика актуальних проблем видів та організаційних форм навчального процесу навчального процесу вищої школи, наукових обґрунтувань їх з погляду історії й сучасності.

Визначення сутності, змісту, дидактичної технології та ефективності видів навчання: пояснювально-ілюстративного, проблемного, модульного, ігрового типів навчання. Діяльність викладача й студента в процесі кожного виду навчання.

Форми навчання в системі вищої школи. Класифікація організаційних форм: за кількістю студентів – масові, колективні, групові, мікрогрупові, індивідуальні; за місцем навчання – аудиторні, позааудиторні; за дидактичною метою – організаційно-технологічні форми теоретичного (лекція, факультатив, конференція) та практичного (семінар, лабораторна робота, безпосередньо навчальна практика) навчання.

Лекція як основна форма вузівського процесу навчання. Технологія її підготовки та проведення. Зміст основних структурних елементів лекції: вступ – оголошення теми та основних питань, переліку літератури; перехід від попередньої теми лекції до наступної; актуальність навчальної теми та обґрунтування її науковцями; виклад навчального матеріалу зі зміною темпу, інтонації, змістового акцентування, наданням студентам можливості для нотування проблемних питань; заключна частина.

Семінари у системі форм вузівського навчання. Загальнодидактичні вимоги до їх підготовки та проведення. Традиційні та інноваційні підходи до їх організаційних технологій: структура, зміст класичного семінару; в системі модульного, модульно-рейтингового та ігрового навчання.

Семінарсько-практичні заняття, лабораторні роботи, консультації, залік та іспит як форми організації навчально-пізнавальної та викладацької діяльності у вищій школі.

Тема 9. Методи й засоби навчання у вищій школі

Актуальні проблеми методів і засобів навчання, їх теоретичне обґрунтування в навчальній та науковій літературі.

Роль засобів навчання для ефективного здійснення навчального процесу. Загальна характеристика засобів навчання: слово викладача, підручники, посібники, наочні та технічні засоби тощо.

Дидактичні методи навчання як способи досягнення навчальної мети. Структурні елементи методу навчання, їх динаміка і взаємозв'язок.

Загальна характеристика основних методів навчання: словесних – бесіда, розповідь, лекція; наочних – ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження; практичних – вправи, лабораторна, самостійна робота студента з навчальною літературою, заліково-екзаменаційні роботи; стимулюючих – пізнавальна гра, навчальна дискусія; стимулюючий вплив змісту навчання, роз'яснення значущості навчання, заохочення й критичного застереження в навчанні; контролю і самоконтролю – усний контроль, письмовий, машинний, тестовий; бінарних – словесно-інформаційні, словесно-проблемні, словесно-евристичні, словесно-дослідницькі.

Характеристика умов оптимального вибору методів навчання: відповідність методів принципам навчання, цілям і завданням, змісту теми, можливостям (інтелектуальним, психологічним, морально-етичним тощо) студентів, наявним умовам і часу, відведеному для навчання, можливостям викладача.

Тема 10. Організація самостійної роботи здобувачів

Самостійна робота студентів як форма навчання. Організація самостійної роботи студентів вищої школи. Керівництво самостійною роботою студентів. Критерії самостійної підготовки студентів до практичних і семінарських занять. Використання комп'ютерних технологій. Можливості Інтернет-ресурсів під час вивчення фахових дисциплін. Методи контролю й самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності.

Тема 11. Стили педагогічного спілкування в процесі освітньої діяльності у вищій школі

Структура й особливості педагогічного спілкування. Дискурс педагогічного спілкування, його характерні структури. Основи комунікативної культури викладача. Педагогічно адекватні стилі спілкування: авторитарно-демократичний, ліберально-демократичний. Педагогічно-неадекватні стилі спілкування: адміністративно-авторитарний, адміністративно-демагогічний, адміністративно-деспотичний, ліберальний. Типові спірні та конфліктні педагогічні ситуації, шляхи й комунікаційні форми їх вирішення.

Тема 12. Педагогічна майстерність викладача вищої школи

Формування професіоналізму викладача й побудова виховного процесу в освітній установі. Етапи розвитку викладацької кваліфікації. Компоненти педагогічної майстерності. Сучасні особливості виховного процесу. Вивчення досвіду науково-педагогічної діяльності викладачів-керівників практики, інших викладачів навчального закладу через відвідування їхніх занять. Ознайомлення з новаторськими засадами науково-методичної та навчально-методичної роботи. Досвід організації навчально-

виховного процесу. Етнопедагогічні методи навчання й виховання. Переконавання засобами народної мудрості, фольклорних жанрів, пісень. Оптимізація навчального процесу в системі освіти на засадах Болонського процесу.

Тема 13. Методика викладання зарубіжної літератури як наука.

Предмет, структура, методи дослідження. Методологічні основи викладання зарубіжної літератури в школі. Зарубіжна література як навчальний предмет у школах України. Специфіка викладання зарубіжної літератури. Вимоги до сучасного уроку зарубіжної літератури. Сучасні шкільні програми з зарубіжної літератури, їх зміст, структура, мета. Підручники та навчальні посібники з зарубіжної літератури, їх характеристика. Планування та організація праці вчителя зарубіжної літератури.

Тема 14. Методика викладання як наука і вузівська дисципліна.

Шляхи розвитку методики викладання української, зарубіжної літератури в школі. Історія розвитку методики літератури як складової частини історичного процесу розвитку літератури та викладання її в загальноосвітній школі. Розвиток методики викладання української, зарубіжної літератури на сучасному етапі. Методологічні основи викладання літератури в школі. Філософське осмислення процесу навчання та виховання. Праці з педагогіки та дидактики Ю. А. Бабанського, І. Я. Лернера, М. Н. Скаткіна, М. І. Махмутова, В. А. Оніщук, В. І. Бондаря, А. І. Ланської, Мірошніченко Л.Ф., О.М.Ніколенко, Д.С.Наливайка та ін.

Розробка загально дидактичних аспектів, класифікація методів, прийомів і видів навчальної діяльності, проблемного навчання, сучасного уроку і шляхів його реалізації, професіограми вчителя та ін.

Основні напрями та тенденції розвитку педагогічної науки у світі. Дослідження наукових робіт учених психологів: Б. Г. Ананьєва, Н. Н. Булонського, Л. С. Виготського, Г. С. Костюка, А. І. Щербакова, С. Л. Рубінштейна. Зв'язок методики української, зарубіжної літератури з літературознавством, з теоретико-літературною наукою, історією, філософією, соціологією, законодавством, психологією, літературознавством.

Тема 15. Основні положення і зміст викладання літератури в школі.

Врахування специфіки літератури, вивчення її як явища мистецтва, образного відтворення дійсності. Відповідність художніх творів пізнавально-віковим особливостям учнів. Чотири головні рівні, об'єднані близькими віковими категоріями учнів, їхнім психологічними особливостями та завданнями курсу. Перший рівень – пояснювальне читання (1–3 класи). Другий рівень – тематичний (5–7 класи). Основні розділи програми II рівня. Твори про рідну природу. Третій рівень – пропедевтичний характер системи літературної освіти (8 клас). Основні розділи програми. Хронологічна послідовність й найелементарніші уявлення про розвиток літературного процесу. Підготовка учнів 8 класу до вивчення системного курсу історії літератури. Четвертий, найвищий рівень – послідовний історико-літературний курс (9–11 клас). Зміст, обсяг і структура літературного курсу кожного класу. Літературний матеріал у програмі. Основні навчальні посібники.

Планування та організація праці вчителя літератури в школі. Види планів у школі: календарні, тематичні, календарно-тематичні та поурочні плани. Урок як основна форма вивчення літератури в школі. Загальні положення. Особливості уроку літератури. Типологія уроків літератури. Структура та методика уроку літератури.

Форми, методи та методичні прийоми викладання літератури. Поняття про методику викладання літератури в школі. Метод лекції. Метод евристичної бесіди. Метод самостійної роботи. Методичні прийоми.

Вивчення біографії письменника. Світогляд письменника. Автобіографія. Інтерв'ю з письменником. Літературний портрет. Письменницькі нагороди, премії, звання. Бібліотека

письменника. Особисте життя, коло друзів письменника. Музеї письменників. Наочність і ТЗН щодо вивчення біографії.

Оглядові теми. Монографічні теми. Питання програмованих творів. Аналіз літературного твору. Епічні твори: підготовка до сприйняття твору, читання твору, словникова робота, бесіда за змістом прочитаного, використання елементів аналізу, підсумкові заняття, творчі усні та письмові роботи.

Ліричні твори: підготовка до сприйняття твору, читання твору, навчальна пауза, повторне читання, словникова робота, бесіда.

Система письмових робіт з літератури і розвиток мови учнів.

Значення і мета письмових робіт та вимоги до них. Система письмових робіт 5–8 класів. Система письмових робіт у 9–11 класах.

Технічні засоби і наочність при вивченні літератури. Екранні (зорові), звукові і аудіовізуальні (комбіновані). Звукові технічні засоби навчання (фонопосібники), аудіовізуальні засоби навчання.

Наочність на уроках літератури.

Факультативні заняття з літератури. Організація і зміст факультативних занять. Методика факультативних занять з літератури.

Позакласна робота з літератури. Педагогічна мета позакласної роботи. Форма позакласної роботи з літератури.

Тема 16. Викладання літератури в школі на сучасному етапі.

Вимоги до викладання літератури в сучасних умовах. Гуманізація освіти і навчання як основне веління часу. Забезпечення умови всебічного розвитку особистості, індивідуальності, толерантності у процесі роботи над художнім твором.

Поява навчально-виховних закладів нового типу: ліцеї, гімназії, класи з поглибленим вивченням літератури. Елементи науково-дослідної роботи в школі, залучення школярів до участі в МАН (Мала академія наук).

Використання комп'ютерних технологій у процесі вивчення художнього твору та творчості письменника в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

а) основна

1. Ділове спілкування: усна і писемна форми: навч. посіб. О.О. Телешкіна, Н.О. Лисенко, О.О. Кушнір, О.О. Литвиненко, Н.В. Піддубна. Харків: Смугаста типографія, 2015. 383 с.

2. Культура усного та писемного ділового мовлення: методичні поради Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, місцевого самоврядування, держ. п-в, установ і орг.; Уклад.: П.М. Підгайний. Чернігів: ЦППК, 2011. 166 с.

3. Кушнарєнко Н.М., Трач Ю.В. Спеціальн Писарєнко В.П. Визначєння понять "єлектронний документ" та "цифровий підпис" в зарубіжних країнах. Університетські наукові записки. 2011. № 4 (40). С. 384-388.

4. Методичні вказівки до вивчення кличного відмінка в українські мові за професійним спілкуванням Укладач: В.С. Єгорова Дніпропетровськ: ПДАБА, 2011. 18 с

5. Сучасне діловодство: зразки документів, діловий етикет, інформація для ділової людини. 2-є видання виправлене і доповнене [Текст] За редакцією доктора філологічних наук, професора В.М. Бріцина. Київ: Видавництво «Довіра», 2010. 687 с.

6. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : Підручник. 2-ге вид., виправ і доповнен. [Текст] С.В. Шевчук, І.В. Клименко. К., Алерта, 2011. 696 с.

б) допоміжна

1. Зашкільняк Л. Про свободу й обмеження в пізнанні минулого: українська історіографія на початку ХХІ століття. Харківський історіографічний збірник. Вип. 15. Харків, 2016. С. 14–27.

2. Климова К. Юридичне документознавство: поняття, зміст, структура та межі. Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: збірн. наук. пр. Вип. 9. Київ: Четверта хвиля, 2016. С. 75–86.

3. Писаренко В.П. Визначення понять "електронний документ" та "цифровий підпис" в зарубіжних країнах. Університетські наукові записки. 2011. № 4 (40). С. 384-388.

4. Приходько Л. Ф. Експертиза цінності аудіовізуальних документів: теоретичні засади, науковометодичні аспекти. Архіви України. 2017. № 3/4. С. 95–119.

Євсєєва, Галина П. Практикум з правопису української мови [Текст] : [навч. посіб.] / Галина Євсєєва, Лариса Богуславська, Юлія Рощина ; ДВНЗ "Придніпров. держ. акад. буд-ва та архітектури", Каф. українознавства, документознавства та інформ. діяльності. - Дніпро : ПДАБА, 2020. - 182 с. : табл.

7. Практикум з українського правопису [Текст] : навч. посіб. / [М. Л. Дружинець та ін. ; за заг. ред. М. Л. Дружинець] ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова [та ін.]. - Одеса : ОНУ, 2018. - 394 с. - Бібліогр. в кінці розд.

8. Український правопис / Нац. акад. наук України ; ред. Є. І. Мазніченко, В. Є. Македон, С. В. Шарабанова. – Київ : Наукова думка, 2019. – 390, [1] с.

9. Ющук, Іван Пилипович. Практикум з правопису і граматики української мови [Текст] : посібник / І. П. Ющук. - Київ : Освіта, 2018. - 287 с. : табл. - 10020 прим.

Нормативні документи:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-%281%29.pdf>.

2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/konczepczyia-naczionalno-patriotichnogo-vixovannya-ditej-i-molodi.html>.

3. Концепція літературної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/normativno-pravova-baza1.html>.

4. Організація освітнього процесу у ВНЗ (імплементация положень Закону України «Про вищу освіту») : посібник для керівників структурних підрозділів ВНЗ / [редактор-упорядник О. Г. Набока.] – Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2015. – 245 с.

5. Положення про навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни в державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет». – Слов'янськ. – 2012. – 10 с.

6. Курсові, дипломні, магістерські роботи з української та зарубіжної літератур і вимоги до них : навчально-методичний посібник / уклад. : З. О. Клименко, В. М. Разживін, В. С. Щербатюк. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – 45 с.

7. Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kadrovik01.com.ua/regulations/2336/2397/394625/>.

РЕСУРСИ

1. Культура професійного мовлення: метод, вказівки з курсу "Українська мова за професійним спрямуванням" для студентів I курсу всіх спеціальностей: [Електронний ресурс] упор. Л. М. Кулакевич. Д.: ДВНЗ УДХТУ, 2011, 38 с. Режим доступу: udhtu.com.ua/userfiles/file/MВ_226f.pdf.

2. Культура усного та писемного ділового мовлення: методичні поради. Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, місцевого самоврядування, держ. п-в, установ і орг.; Уклад.: П.М.Підгайний. Чернігів: ЦППК, 2011. 166 с.

3. http://pidruchniki.com/1873031738363/dokumentoznavstvo/sluzhbovi_listi 120 Навчально-методичний посібник: Ділове українське мовлення. 2-ге вид., виправ і доповнен. Хмельницький: Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій. 2017. 120 с.

4. Український правопис. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>.